

Moniäänistä lottahistoriaa – vihdoinkin

Tiina Kinnunen: Kiitetyt ja parjatut – Lotat sotien jälkeen. Otava 2006, 301 s.

■ Suomen Lottaperinneliiton perustama Lottien Suomi -historiahanke on edennyt kolmanteen julkaisuunsa. Vuonna 1999 käynnistyneen projektin tarkoituksena on ollut kirjoittaa lottien historia uudelleen. Hankkeen aiemmat osat ovat käsitelleet valtakunnallisen Lotta Svärd-järjestön syntyä (Annika Latva-Äijö, *Lotta Svärdin synty – järjestö, armeija, naisuus 1918–1928*, Otava 2004) sekä lottajärjestöä sotien aikaan (Pia Olsson, *Myytti ja kokemus. Lotta Svärd sodassa*, Otava 2005). Tiina Kinnusen kirjoittama sarjan uusin teos tarkastelee monipuolisesti lottien sodan jälkeistä historiaa.

Kinnusen teos puoltaa hyvin paikkansa ensinnäkin siksi, ettei kyseistä lottahistorian vaihetta ole vielä laajemmin tutkittu ja toisekseen siksi, että se on Lottien Suomi-hankkeen tähän saakka ehdottomasti onnistunein ja mielenkiintoisin osa. Tiina Kinnunen on kirjoittanut teoksen, joka on paitsi ”kansantajuinen” myös historiatieteellisesti ehdottoman pätevä. Tämä on erikseen huomioitavaa, koska nämä kaksi seikkaa eivät läheskään aina kulje käsi kädessä. Kinnusen tutkima lottahistorian alue on vaativa, monisärmäinen ja yhä

edelleen tunteita kuohuttava, joten hänen tehtävänsä ei ole ollut helppo. Kirjoittaja on joutunut ottamaan huomioon paitsi akateemisen historian-tutkimuksen vaatimukset, myös hankkeen taustayhteisön ja tutkimuksen kohteiden entisten lottien odotukset. Ehkä juuri tästä syystä tekstissä on havaittavissa keskeisten asioiden liiallistakin toistoa ja ”rautalangasta vääntämistä”. Siitä huolimatta tuloksena on hienosti kohdettaan ymmärtävä, mutta samalla perusteellinen ja monitahoisen kriittinen tutkimus. Kinnunen toteaa rohkeasti esimerkiksi sen, että ”lottien historiaa ei voi tarkastella yksinomaan vuosien 1939–1944 sotahistoriana, vaikka lottahistorian esityksissä näin usein tehdäänkin.” Ammattitaitoisen tutkimustyön lisäksi lukija voi nauttia Tiina Kinnusen hyvästä ja selkeästä suomen kielestä.

Tutkimuksen keskiössä ovat lotat sotien jälkeen sekä toimijoina että tulkinnan kohteina. Lisäksi hän tarkastelee lottien omaa tapaa tulkita historiaansa, jolloin nämä kaksi ulottuvuutta kietoutuvat toisiinsa. Kinnusen tarkastelun pääpaino on julkisten historiaesitysten lottakuvissa, joita lottahistorian esityksissä on luotu ja yhä edelleen luodaan. Lottakuvien tulkinta etenee teoksessa alkaen järjestön lakkauttamisen jälkeisestä ajasta aina 2000-luvun historiaesityksiin saakka. Lähdeaineistona tutkimuksessa ovat olleet laaja arkistomateriaali, sanoma- ja aikakauslehdistö, kaunokirjallisuus, elokuvat, YLE:n äänitearkisto sekä haastattelut, joita on tehty kyseistä kirjaa varten. Etenkin

lottia koskevia 1950- ja 1960-luvun ”kirjasotia” tutkiessaan Kinnunen on tehnyt erinomaisen perusteellista työtä.

Kinnunen tuo kirjassaan monipuolisesti esille sen ristiriitaisuuden, jolla lottiin on sodan jälkeisenä aikana suhtauduttu. Heti 1940-luvun puolivälistä lähtien voimiensa tunnossa ollut äärivasemmisto kyseenalaisti erityisesti Lotta Svärdin johtajien isänmaallisuuden ja leimasi heidät fasis-teiksi, kun taas lottien näkökulmasta heidän järjestönsä koko olemassaolo oli perustunut isänmaallisuuteen ja toimintaan isänmaan hyväksi. Erityisen hyvin ristiriitainen ymmärrys tulee esiin seuraavilla vuosikymmenillä Väinö Linnan Tuntemattoman Sotilaan sekä PaaVo Rintalan Sissiluutnantin lottakuviin liittyvässä julkisessa keskustelussa. Lotat, jotka kokivat sukupuolimoraa-linsa olleen koko järjestön olemassaolon ajan tiukasti kontrolloitua, kuvattiinkin nyt arvostetussa sotakirjallisuudessa seksuaaliselta moraaliltaan täysin siveettömiksi. Poliittisuus ja seksuaalisuus hallitsivatkin julkista lottakuvaa aina 1980-luvulle saakka.

Tiina Kinnunen kiteyttääkin osuvasti, että ”Lottia loukanneet esitykset jättivät todistamisen taakan, minkä vuoksi lottahistorian esityksissä korostuu velvollisuuden täyttäminen.” Vaikka 1980-luvun loppupuolelta lähtien lotat ovat muuttuneet julkisuudessa Kinnusen kirjan nimen mukaisesti parjatuista kiitetyiksi, mainittu asetelma näkyy vielä 2000-luvun lottahistorian esityksissäkin. Kuitenkaan, kuten tutkija tuo esille, minkäänlaista

ristiriidatonta lottakuvaa ei ole koskaan ollut olemassakaan. Aina jokin puoli lottuudesta on jäänyt marginaaliin, niin myös tämä päivän lottakuvauksissa. Kinnunen huomioi että, ”Esitysten painottuessa sota-aikaan hämärtyy Lotta Svärdin paikka 1920- ja 1930-lukujen Suomessa, jossa kipuillen alettiin rakentaa kansallista yhtenäisyyttä traagisen sisällissodan jälkeen”. Hänen mukaansa nykyisissä lottatulkinnossa vältetään myös keskustelua vallankäytöstä, oli kyse sitten miesten toiminnasta sotatoimi-alueilla tai naisten keskinäisestä vallankäytöstä.

Yleinen käsitys lottien sodanjälkeisistä vaiheista on, että järjestöstä vaiettiin eivätkä lotat voineet puhua menneisyydestään. Maineen lokaaminen julkisuudessa sai heidät puolustautumaan jossain määrin, mutta vasta Neuvostoliiton hajoaminen ja Suomen ulkopoliitiikan muutos toi mahdollisuuden puhua lotista vapaasti ja palauttaa heidän kunniansa. Kinnunen ei työssään kiistä tätä kehityskulkua. Hän tuo esiin esimerkiksi niin lottien työtä jatkaneen Suomen Naisten Huoltosäätiön ja sen ylläpitämän Työmaahuollon matalan profiilin taustansa suhteen, kuin monien naisten henkilökohtaiset vaikeudet puhua lottavaiheistaan edes omalle perheelleen. Hän korostaa kuitenkin myös sitä, etteivät kaikki entiset lotat suinkaan vaienneet, vaan monille lottuus oli merkittävä vaihe heidän elämänsäkaarensa ja sen muistoa vaalittiin läpi elämän niin perhepiirissä, ystäväpiirissä kuin muussa järjestötoiminnassa sekä sittemmin perinnetyössä.

Rintamanaisten Liiton perustaminen oli ensimmäinen virallinen tunnustus lottien työlle jo selvästi ennen varsinaisen julkisen kiitoksen tulvaa. Kinnunen painottaa myös sitä, ettei kiinnostus lottien historiaan ole selitettävissä pelkästään poliittisten suhdanteiden muutoksella vaan myös kiinnostuksella naishistoriaan 1980-luvulta alkaen niin akateemisessa tutkimuksessa kuin historiakulttuurin kentällä yleisemminkin.

Tutkimuksessaan Kinnunen kritisoi aiheellisesti yksiäänistä lottakuvausta, joka peittää alleen lottien väliset erot ja rakentaa lottamyyttiä. Hän muistuttaa, että ”langennut lotta on myyttinen hahmo, samoin kuin sen vastakuvaksi rakennettu särötön kuva lottaihanteet aina ja kaikkialla täyttävästä naisesta. Lotat o(li)vat ihmisiä inhimillisine piirteineen. Ihanteiden ja todellisuuden välinen jännite koskee meitä kaikkia. Tämän jännitteen purkaminen ei vähennä historiallisen toimijuuden arvoa.” Tiina Kinnusella on varaa kritiikkiin, koska hänen oma tutkimuksensa valottaa lottien moniäänistä historiaa rohkeasti ja ammattitaitoisesti. Tämä on toivottavasti lottien historian tutkimuksen suunta jatkossakin.

Seija-Leena Nevala-Nurmi